וארא

א. אין פסוק „ויקח עמרם את יוכבד דדתו"[1], שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער „יוכבד דודתו"[2] און איז מפרש: „אחת אבוהי, בת לוי אחות קהת".

זאגן מפרשים[3], אז היות ווי דער טייטש פון „דודתו" אומעטום, איז ניט אחות אביו, נאר אשת אחי אביו [און ווי מען געפינט אין דער פרשה פון עריות, אז ביי „ערות אחי אביך גו' אל אשתו לא תקרב" שטייט „דודתך היא"[4], משא"כ ביי „ערות אחות אביך"[5] שטייט ניט „דודתך"], וואלט מען קענען לערנען אז אויך דא מיינט עס אשת אחי אביו — איז דעריבער רש"י מחדש אז דער פירוש פון „דודתו" אין אונזער פסוק איז „אחת אבוהי".

און רש"י ברענגט דערצו א ראי' — „בת לוי אחות קהת": היות אז יוכבד איז געווען בת לוי [ווי עס שטייט „ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי"[6], קומט דאך במילא אויס אז זי איז געווען „אחות קהת" [ווי מען האט געלערנט מיט עטלעכע פסוקים פריער[7] „בני לוי גו' קהת"] — איז דאס א באווייז אז דער פירוש פון „דודתו" דא איז „אחת אבוהי".

ועפ"ז איז אויך פארשטאנדיק[8] וואס רש"י איז מעתיק פון פסוק (נוסף צו „דודתו") אויך דעם ווארט „יוכבד":

1) פרשתנו ו, כ.
2) ובדפוס ראשון את יוכבד דודתו. וראה לקמן סו"ס ג' וסו"ס ד'.
3) ראה"ם גו"א וכו'.
4) אחרי יח, יד.
5) שם, יב.
6) פנחס כו, נט.
7) פרשתנו ו, טז.
8) אבל ראה לקמן הערה 12.

ווייל דער הכרח צו זיין פירוש אז „דודתו" מיינט דא „אחת אבוהי" — ניט ווי דער טייטש פון דעם ווארט בכל מקום — איז פון דעם וואס יוכבד איז געווען אחות קהת, כנ"ל.

ב. לויט דעם וואלט מען אויך גענענט מסביר זיין דאס וואס רש"י שרייבט „אחת אבוהי" (בלשון תרגום — פון תרגום אונקלוס) און ניט „אחות אביו": ווייבאלד אז דער פירוש פון דעם ווארט „דודתו" אומעטום איז — אשת אחי אביו, און דא איז ער מחדש אז אין אונזער פסוק מיינט עס אחות אביו, ברענגט ער א ראי' לפירושו אז אויך דער תרגום אונקלוס איז אזוי מפרש — „אחת אבוהי".

מען דארף אבער פארשטיין:

וועז רש"י נוצט זיך מיטן תרגום אונקלוס, זאגט ער בפירוש „כתרגומו"[9] (וכיו"ב) — האט ער דאך אויך דא געדארפט זאגן „כתרגומו" והדומה, און ניט באנוגענען זיך מיט בלויז שרייבן זיין פירוש אויף תרגום־לשון?

ג. נוסף להנ"ל, איז אויך ניט מובן:

א) וואס רש"י טוט דא אויף מיט זיין פירוש איז דאך כנ"ל, נאר דעם טייטש פון ווארט „דודתו", אז דא מיינט עס אחות אביו. און דער סיום זיינער „בת לוי אחות קהת", איז בלויז אלס ראי' אויף דעם ענין אז זי איז געווען אחות אביו. — ולכאורה דאס (דעם ענין) וויים דער תלמיד אויך ווען רש"י וואלט עס ניט געשריבן, וואלט ער האט שוין פריער געלערנט[10] אז יוכבד איז געווען „בת

9) ראה פרש"י לקמן ז, א. ובכ"מ.
10) רש"י ויגש מו, טו.

לוי״ ובמילא איז זי „אחות קהת״ (אביו של עמרם)?

דאָס וואָס רש״י שרייבט „בת לוי״, האָט מען נאָך ווי־עס־איז געקענט פאַרענטפערן (בדוחק עכ״פ): וויבאַלד אַז דעם ענין האָט דער תלמיד גע־לערנט אין אַ פריערדיקן ספר (בראשית), דערמאָנט עס רש״י דעריבער דאָ נאָכאַמאָל[11]; אָבער[12] דאָס וואָס קהת איז געווען לוי׳ס זון, שטייט דאָך אין דער פרשה, ובמילא, בשעת רש״י זאָגט „בת לוי״, פאַרשטייט דאָך שוין דער תלמיד אַליין אַז זי איז געווען „אחת אבוהי״. צוליב וואָס־זשע איז רש״י מוסיף אויך „אחות קהת״[13]?

ב) וויבאַלד אַז דער פירוש פון דעם וואָרט אומעטום איז אשת אחי אביו, האָט דאָך רש״י געקענט לערנען אַז אויך דאָ מיינט „דודתו״ אשת אחי אביו: פון דעם וואָס יוכבד איז געווען (בת לוי) אחות אביו, איז דאָך נאָך ניט קיין ראי׳ אַז זי איז ניט געווען אויך אשת אחי אביו; וואָרום עס קען דאָך זיין אַז לוי האָט געהאַט צוויי פרויען, און אייגער פון קהת׳ס ברידער — וואָס איז געווען אַ ברודער מיט יוכבד׳ן בלויז מן האב — האָט מיט איר חתונה געהאַט, און דערנאָך האָט ער זי מגרש געווען[14] און עמרם האָט מיט איר חתונה געהאַט.

און הגם אַז אויך לויט דעם דאַרף מען אויפטאָן אַ חידוש אַז לוי האָט געהאַט צוויי פרויען[15], און אַז יוכבד האָט חתונה געהאַט אַ פריערדיקן מאָל (פאַר איר חתונה מיט עמרם׳ען) — איז עס אָבער אַלץ גרינגער אַזוי צו זאָגן אַיידער צו אויפמאַכן אַ נייעם טייטש אין וואָרט „דודתו״, וואָס (כב־מפרשים הנ״ל) מען געפינט ניט אין תנ״ך אָנאָ טייטש, אַז דודתו זאָל מיינען אחות אביו — פאַרוואָס לערנט ניט אַזוי רש״י?

ג) לויט אַן אַנדער נוסחא[16] איז רש״י, פאַר זיין פי׳, מעתיק פון פסוק

---

11) אין לומר שכוונתו של רש״י ב„בת לוי״ היא להוכיח שלא היתה אשת אחי אביו של עמרם מכיון שגם ב״נ אסור באחותו — כי [נוסף לזה, שלפ״ז אינו מובן סיומו של רש״י — „אחות קהת״] איסור אחותו בב״נ הוא רק באחותו מאמו, כדלקמן בקושיא הב׳.

12) וגם: זה שאמו של משה היתה בת לוי — נאמר בספר זה גופא (שמות ב, א).

ולהעיר, שעפ״ז אינו גלאַטיק גם מה שרש״י מעתיק תיבת „יוכבד״ (ראה לעיל סוס״א) — שהרי גם באם לא הי׳ נאמר בכתוב שם אשתו של עמרם, מכיון שנאמר „ותלד לו גו׳ את משה״ היינו יודעים שהיא (בת לוי) אחות אביו.

13) ובאם רש״י רוצה לכתוב בפרטיות, איך שהיתה יוכבד אחות אביו — הו״ל להוסיף (אחר התיבות „אחות קהת״) גם — „אביו של עמרם״.

14) והרי גם לפני מ״ת הי׳ ענין הגירושין (או דוגמתו עכ״פ), כדמוכח מזה שהוצרך עמרם לעשות לקוחין שניים (רש״י שמות שם).

15) אליבא דר״א (סנה׳ נח, א) שאחות אביו מן האם אסורה לב״נ — גם לה׳ פירוש „אחת אבוהי״ מוכרח לומר שללוי היו ב׳ נשים ושיוכבד היתה אחות קהת מן האב בלבד ולא מן האם (שם, ע״ב), אבל לפי דרך הפשט, מכיון ש[בנוגע לדיני עריות*] „אין אבות לב״נ״ (רש״י וירא כ, יב) — הרי אחות אביו מותרת.

16) דפוס ראשון.

---

*) משא״כ בנוגע לדינים אחרים (ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 141 הערה 5).

אבל אין לומר שכוונת רש״י בפ׳ וירא שם היא רק בנוגע לאחותו בת אביו דמיירי שם (ולא בנוגע לשאר עריות) — כי ממה שרש״י כותב בסגנון כללי „שאין אבות לב״נ״ בתור טעם על „בת אב מותרת לב״נ״, מוכח שזה כלל בכמה דינים (בדיני עריות עכ״פ).

(ניט בלויז די ווערטער „יוכבד דודתו", נאָר) „את (יוכבד דודתו)". איז ניט מובן: צוליב וואָס איז עס רש"י מעתיק אויך דעם וואָרט „את"?

ד) אין פסוק גופא איז ניט פאַרשטאַנדיק: פאַרוואָס נוצט דאָ דער פסוק דעם תואר „דודתו" (און מיט אַ תוכן אַנדערש ווי בכל מקום) — ער האָט דאָך ערשט (בפ' שמות [17]) איר מתאר געווען „בת לוי"?

ד. דער ביאור בכל זה:

מיט די ווערטער „יוכבד דדתו" מיינט בפשטות דער פסוק אַרויסצוברענגען אַ מעלה אויף יוכבד'ן, אַז זי איז געווען אַ מיוחסת. שטעלט זיך ביי רש"י במילא די שאלה: לויט ווי מען לערנט אין פשטות (ווי אומעטום), איז דער פירוש פון „דודתו" אשת אחי אביו, ד. ה. אַז זי איז פריער געווען די ווייב פון אייניעם פון די ברידער פון קהת — איז ניט מובן: וואָס פאַר אַ יחוס איז פאַראַן אין דעם (ואדרבה: לפ"ז קומט דאָך אויס אַז זי איז געווען אַ גרושה)?

דעריבער זאָגט רש"י, אַז דער פירוש פון „דדתו" דאָ איז „אחת אבותי" — וואָס לויט דעם פי' איז פאַרשטאַנדיק דער יחוס פון „דודתו", פון עמרם — אַ מיוחסת ווי עמרם, ווי רש"י איז מסיים אַז זי איז געווען „אחות קהת" [18],

17) ב, א.

18) ומ"ש רש"י לקמן (פסוק כג) „מכאן* למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחי" — כי מ„יוכבד דודתו", מכיון

*) ראה לקו"ש ח"ה ע' 215 ובהערה 14, שבכל מקום שרש"י כותב „מכאן", כוונתו בזה היא לשלול פסוק אחר שלפניו (או גם פסוק שלאחריו בפ' זו כשהלימוד במדרש וכו' הוא מפסוק זה) — שלכאורה ה"י אפשר ללמוד ענין זה משם.

וואָס צווישן די בני לוי גופא איז קהת געווען מער חשוב [19] ווי די אַנדערע ברידער [20].

און דער ענין היחוס איז דאָך דער עיקר פון די פסוקים דוקא, ווי רש"י [21] זאָגט — דערפאַר איז ער דאָ מתאר „דודתו" — ער האָט איר געמומען וויל זי איז פון זיין יחוס, ווי מיר געפינען באַ אברהם'ן די הדגשה: אל

שבפרשה זו בא ללמדנו „האיך נולדו משה ואהרן ובמי נתייחסו" (רש"י לעיל ו, יג), מסתבר לומר שמ"ש „ויקח גו' יוכבד דודתו" הוא (לא בנוגע ל„ויקח" **, כ"א) בכדי לייחס את משה ואהרן גם מצד אמם, שהיתה בת לוי ואחות קהת. ועוד ועיקר: התואר „דודתו" — מדגיש השייכות לעמרם (ע"י אביו) ולא לאחי' של יוכבד.

אבל ממ"ש „ויקח אהרן גו' בת עמינדב אחות נחשון", מכיון שכותנת הכתובים כאן, אינה לייחס את בני אהרן — צ"ל, שזה נוגע ל„ויקח", וממה שהכתוב מוסיף (מדגיש) „אחות נחשון" — למדים אנו ש„הנושא אשה צריך לבדוק באחי".

19) ומ"ש „דודתו" שפירושו (כאן) הוא אחות אביו — כי המעלה דקהת מצד שהי' אביו של עמרם גדול הדור (סוטה יב, א) ואבי משה ואהרן — היא הגדולה ביותר. ועוד (בפשטות) „דודתו" היא לשון קצרה יותר.

הטעם שנאמר „דודתו" (ולא „אחות קהת") ב„יגה של תורה" — י"ל, שזהו בכדי להדגיש מעלת משה גם בזה שנולד מנישואי דודתו שלפני מ"ת היא מעלה, כמבואר בלקו"ש ח"ה ע' 273-4.

20) כמובן מזה שעבודת קהת היתה ב„קדש הקדשים — המקודש שבכולן" (במדבר ד, ד ובפרש"י שם).

21) ו, יח.

**) וגם להגירסא שבדפוס ראשון, ש' רש"י מעתיק לפני פירושו גם תיבת „את" — שבזה מרמז שגם פירושו ב„יוכבד דודתו" שייך ל„ויקח" (כדלקמן בסוה"ס) — זהו לפי שגם מ„יוכבד דודתו" מובן שיש מעלה בלקיחת אשה שהיא אחות צדיק, אבל אי"ז מכריח שצריך לבדוק באחי'.

בית אבי תלך ואל משפחתי גו׳ מ־משפחתי ומבית אבי [22].

און הגם אַז דער וואָרט „דודתו" שטייט אין תנ״ך בלויז אויף אשת אחי אביו — איז עס ניט קיין ענין פון „לא מצאתי לו חבר", וואָרום היות אַז אויף אַ פאָטערס ברודער געפינט מען דעם לשון „דוד" [23], איז דערפון פאַרשטאַנדיק אַז אחות האב הייסט (בלשון נקבה) דודה — וכמש״נ [24]: לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת.

פונדעסטוועגן, וויבאַלד אַז בפירוש געפינט מען פאָרט ניט דעם לשון דודה אויף אחות אביו, זאָגט דערפאַר רש״י „אחת אבוהי" בלשון תרגום, מיינענדיק דערמיט (ליתר תוקף) צו ברענגען אַ ראי׳ דערצו פון תרגום אונקלוס; ער דאַרף אָבער ניט מוסיף זיין (כרגיל) „כתרגומו", ווייל אויך מצד פשטות הענין איז מובן אַז אחות אביו קען הייסן דודתו — פונקט ווי אחי אביו הייסט דודו.

ועפ״ז איז אויך פאַרשטאַנדיק וואָס רש״י שטעלט זיך (לויט אַ נוסחא אחרת) אויף די ווערטער „את יוכבד דודתו", ווייל דורכן וואָרט „את" איז מער מודגש אַז „יוכבד דודתו" קומט בהמשך צו די פריערדיקע ווערטער „ויקח עמרם", וואָס אין דעם ענין פון „ויקח גו׳" איז דאָך נוגע אַן אשה מיוחסת, ממשפחתו, כנ״ל.

ה. ס׳איז נאָך אָבער נאָך אַלץ ניט פאַרשטאַנדיק:

א) דער עיקר יחוס פון יוכבד׳ן איז דאָך, דאָס וואָס זי איז געווען „בת לוי", וואָרום דער יחוס מצד דעם פאָטער איז דאָך מער נוגע[25]

22) חיי שרה כד, לח. כד, מ.
23) שמיני י, ד. קדושים כ, כ.
24) בראשית ב, כג.
25) ראה פרש״י ויגש מו, טו.

ווי דער יחוס מצד אַ ברודער. היינט ווי קומט עס וואָס דער פסוק זאָגט בלויז „דודתו — אחות קהת" און זאָגט ניט (דעם עיקר) „בת לוי"?

ב) די קשיא איז נאָך שטאַרקער: אומעטום וואו עס ווערט דערציילט ווענן אימעצן אַז ער האָט געהיראַט אַ פרוי, זאָגט דער פסוק „בת פלוני" [26], ד. ה. ווער עס איז געווען איר פאָטער (ובפרט ביי יוכבד׳ן גופא, אין דער פריערדיקער סדרה, שטייט „ויקח את בת לוי"). פאַרוואָס שטייט אין אונזער פסוק בלויז „דודתו" (אחות קהת), און עס ווערט כלל ניט דערמאָנט אַז זי איז געווען „בת לוי"?

איז דעם ענין הנ״ל באַוואָרנט רש״י מיט די ווערטער „בת לוי", מיינענדיק דערמיט צו אָפטייטשן די ווערטער פון פסוק [27]: יוכבד (בת לוי [28] — און ניט פון אַנאַנדער פאָטער ווי „אבוהי" — קהת) אחות קהת (פון דער זעלבער מוטער).

דערמיט ווערט אויך פאַרשטאַנדיק וואָס דער פסוק זאָגט ביידע זאַכן: „יוכבד" וואָס אַנטהאַלט אין זיך די מעלה פון „בת לוי", און „דודתו" — די מעלה פון „אחות קהת".

(משיחת ש״פ וארא תשכ״ח)

26) גח יא, כט. תולדות כה, כ. כו, לד. ועוד.
27) כי
א) (כנ״ל בפנים) הנשים הנזכרות בקרא (כשמדובר בנישואין) נקראות (שזה מורה על השייכות) ע״ש האב (ועד כדי כך — שמצינו שרק האב מוזכר (וישלח לח, ב)).
ב) בכלל כשמוזכר בקרא שם אשה ומקום לשאול מה מלמדנו — הסברא הפשוטה: ענין השייך לאבי׳ (עפמש״נ דינה בת׳ (ויגש מו, טו ובפרש״י שם)).
ג) כיון שפרשתנו באה לייחס ונכתב באשת עמרם ב׳ תוארים — מסתבר לומר שמודיע בזה ב׳ יחוסים: מצד: 1) האב 2) האם.
28) רש״י ויגש שם: שנאמר כו׳ ללוי,